

Neskutečný příběh Věry Sosnarové

ADAM HRADILEK

Svým vyprávěním o utrpení, které prožila v Gulagu, zastínila Věra Sosnarová poslední pamětníky sovětských pracovních táborů, kteří se dnes u nás dají spočítat na prstech jedné ruky. Ocenili ji i zákonodárci. V květnu 2018 byla prezidentu republiky navržena Poslaneckou sněmovnou na medaili Za hrdinství. Mimo jiné proto, že *organizuje besedy, kde autenticky vypráví o svém životě, [...] kdy byla společně se svou matkou a sestrou odvečena příslušníky Rudé armády do Sovětského svazu. Devatenáct let čelila zneužívání a byla vystavena nelidským životním podmínkám. Svůj osud rovněž popsala v knize Krvavé jahody...*¹ Skutečně Věra Sosnarové uvedené ocenění náleží? Na tuto otázku se pokusím odpovědět v následující studii.

Na konci druhé světové války, ruku v ruce s postupující Rudou armádou, operovaly na osvobozeném československém území oddíly sovětské kontrarozvědky Smerš.² Jejich cílem bylo mimo jiné pozatýkat osoby, které Moskva považovala za nepřátelské a mohly by „ohrozit“ plánovanou sovětizaci dobytého území. V českých zemích se jednalo zejména o ruské a ukrajinské emigranty před bolševiky či o nejvyšší představitele podkarpatských Rusínů, kteří po maďarské okupaci našli azyl v Protektorátu Čechy a Morava. Jen v Praze bylo během první vlny zatýkání od 11. do 31. května 1945 zadrženo několik desítek až stovek lidí.³ Přes provizorní věznice a tábory například na pražské Ořechovce, Letné či Strahově byli přepraveni na sovětské území a nejčastěji v Moskvě odsouzeni k mnohaletým

trestům v pracovních táborech. Kolik jich bylo, přesně nevíme. Někteří zemřeli již v Československu, další během vyšetřování v Moskvě nebo následně ve výkonu trestu v táborech (viz s. 26). Odhady celkového počtu zavlčených po válce se pohybují okolo 300 osob, do Československa se jich vrátilo kolem sedmdesáti.

Oproti přibližně osmi tisícům československým uprchlíkům, vězněným v Gulagu během 2. světové války, bylo zavlčených po válce relativně málo. Přesto se Česká republika rozhodla tuto skupinu odškodnit.⁴ Stát přijal spoluzodpovědnost za jejich osud nejen proto, že je československé úřady nedokázaly ochránit, ale v některých případech dokonce Sovětům pomáhal. Přímým obětí, které měly v době odvečeni československé občanství, byla přiznána jednorázová kompenza-

ce 12 000 Kč za každý měsíc strávený v sovětské internaci, pozůstalým pak polovina této částky. Do konce roku 2002, kdy vypršela lhůta pro podání žádosti, jich Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) obdržela 254. Přezkum žádostí a přiložených dokladů spočíval v archivním výzkumu v České republice, komunikaci s ruskými úřady (archivy, ministerstvy či generální prokuraturou), ale i v pohovorech s žadateli. Odškodnění bylo nakonec přiznáno v 57 případech a celkem bylo vyplaceno 22 146 000 Kč. Nejvyšší částka činila 1 548 000 korun, nejnižší 18 000 korun.⁵

Mezi 254 lidmi, kteří si u ČSSZ podali žádost o odškodnění, byla i Věra Sosnarová, narozená 5. května 1931 v Brně. V žádosti z 8. července 2002 uvedla příběh, který je dnes díky jeho medializaci a beletristickému

1 Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, usnesení organizačního výboru ze 13. schůze ze dne 10. května 2018 – viz <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135250> (citováno k 9. 5. 2019).

2 Smerš (Smert špionam), český Smrt špionům, odbor sovětské vojenské rozvědky v letech 1942–1946. Více viz DVOŘÁK, Jan: Úvodní studie. In: SINĚVIRSKIJ, Nikolaj: *Smerš. Rok v táboře nepřítele*. ÚSTR, Praha 2014, s. 17–27.

3 BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček. Pokus o esejistický výklad stále nepřiliš známého zločinu z r. 1945*. Euroslavica, Praha 2009.

4 Zákon č. 172/2002 Sb. z 9. 4. 2002, o odškodnění osob odvečených do SSSR.

5 BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček*, s. 243.

K popularitě Věry Sosnarové přispělo i její emotivní vyprávění na besedách. Křest slovenského vydání knihy *Krvavé jahody*, Bratislava, 19. 4. 2017. Foto: Aeternus Pictures

zpracování v základních rysech všeobecně znám: Společně se sestrou Emilií a matkou Ludmilou Šimovou byla v květnu 1945 zadržena v Brně sovětskou tajnou policií NKVD a zavlčena na Sibiř do táborů Gulagu. Údajně proto, že matka po bolševické revoluci utekla spolu s legionářem Josefem Šimou z Ruska do Československa a sovětské úřady jí tuto zradu neodpustily. V táboře matka do roka zemřela, dívky zůstaly v různých táborech, kde byly vystaveny utrpení, otročké práci a sexuálnímu násilí. V polovině 60. let se jim podařilo vyjednat propuštění a repatriaci do Československa. V následujících letech žily pod dohledem brněnské StB a čelily ústrkům ze strany JZD Podyjí u Znojma, na jehož pozvání se do Československa dostaly.

Za bezmála dvacetiletý pobyt v táborech (mj. tři roky v uranových a zlatých dolech, osm let lesních táborů atd.) nárokovala Věra Sosnarová u českého státu odškodné ve výši téměř tři miliony korun. ČSSZ případ řešila standardním způsobem. Požádala české i ruské archivy a úřady o poskytnutí relevantní dokumentace a vedla s paní Sosnarovou doplňující pohovory. V průběhu šetření Věra Sosnarová nepředložila jediný důkaz o svém pobytu v Gulagu a ani ČSSZ se přes usilovnou snahu nepodařilo žádný získat. Naopak se objevily nejen velké rozpory ve výpovědích Sosnarové, ale i doklady popírající její tvrzení. Například v březnu 2005 obdržela ČSSZ vyjádření Generální prokuratury Ruské federace, že se v ruských archivech nenachází infor-

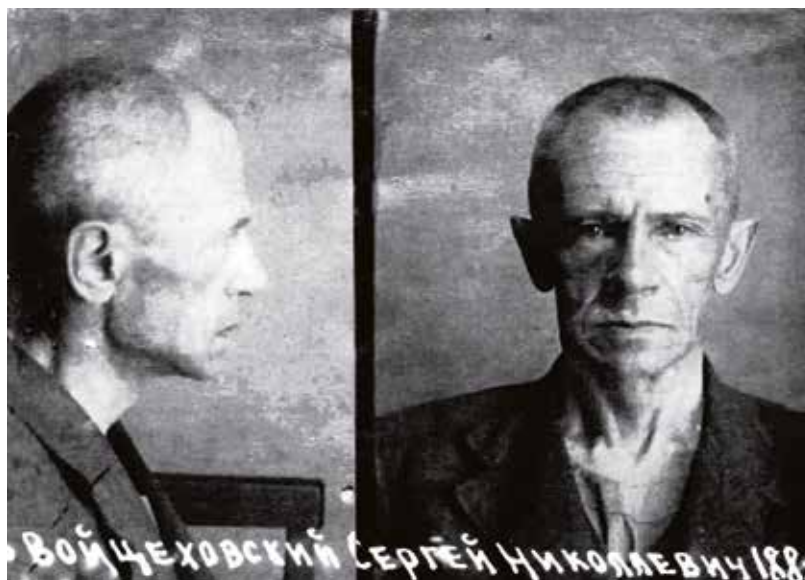
mace o represích vůči paní Ludmile Šimové ani její dceři Věře.⁶ Již předtím získala ČSSZ pracovní knížku, poukazující na její civilní zaměstnání v době pobytu v SSSR.⁷ Po několika letech přezkumu tak ČSSZ rozhodla o zamítnutí její žádosti.

Česká kapitalistická byrokracie

Případ získal značnou publicitu již čtyři měsíce předtím, než si Věra Sosnarová podala žádost o odškodnění. Hlavní podíl na tom měly reportáže TV Nova, v té době nejvlivnějšího českého média. Dne 19. března 2002 se diváci investigativního pořadu *Na vlastní oči* (reportáž *Dvacetileté utrpení v sovětském gulagu*) dozvěděli, že český stát odmítl paní Sosnarové započítat dvacetiletou práci v sově-

6 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Dokumentační spisy Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR, spis UDV-60/VVK-95, Věra Sosnarová, vyjádření Generální prokuratury Ruské federace z 10. 3. 2005.

7 Tamtéž, pracovní knížka Nižně-Tagilského závodu na výrobu topných zařízení a radiátorů.

Augustin Vološin a Sergej Vojcechovský v sovětském vězení po odvléčení z Československa

Foto: HDA SBU, NA

ských táborech do penze, a osamocená vdova tak po všech útrapách živoří na hranici chudoby.

Televize se k tématu vrátila 4. února 2003 (reportáž *Odškodnění za práce v sibiřském gulagu*) tentokrát již v souvislosti s údajně nespravedlivým posuzováním žádosti Věry Sosnarové ze strany českých úředníků. O několik týdnů později, 25. března 2003, paní Sosnarová v reportáži *Uneseni do pekla* s dojetím děkuje divákům TV Nova

za pomoc: *Mně přišly stovky dopisů. [...] Tady tuto pračku jsem si pořídila za ty peníze, co mně lidi přispěli. A koupila jsem si žehličku a ještě jsem si pořídila nějaké povlečení. Tak zkrátka děkuji všem lidem, kteří mně přispěli. Když mi stát nepomohl, tak mi [pomohli] naši lidi. [...] Máme ještě v republice dobré lidi.*

Televize Nova její příběh spoluvy tvořila a zpopularizovala. Díky svému vlivu i definovala, jak mu rozumět.

Oběti poválečných únosů do Sovětského svazu

Vladimír Rafalskij (1896–1945), diplomat, po roce 1917 odmítl poslušnost bolševické vládě, od roku 1919 do oficiálního navázání diplomatických styků mezi ČSR a SSSR v roce 1935 vedl stálé zastupitelství Prozatímní vlády Ruské republiky v Praze. Poté coby polyglot působil jako soudní tlumočnick z více než desítky jazyků. Dne 11. května 1945 ho Smerš zadržel v jeho bytě v Pštrossově ulici a následně byl zabit při výslechu v provizorní věznici NKVD, která se nacházela v Dělostřelecké ulici č. 11 v Praze.

Augustin Vološin (1874–1945), přední politik Podkarpatské Rusi, v letech 1924–1929 poslanec Národního shromáždění republiky Československé, v říjnu 1938 člen 1. autonomní vlády Podkarpatské Rusi, od listopadu předseda vlády autonomní Karpatské Ukrajiny, 14. března 1939 zvolen prezidentem Karpatské Ukrajiny. Po maďarské okupaci Podkarpatské Rusi se uchýlil do Prahy, kde byl 15. května 1945 zatčen Smerš, měsíc po převozu do moskevské věznice Butyrka a sérii výslechů zemřel 19. července na infarkt.

Sergej Vojcechovský (1883–1951), bývalý carský důstojník, poté československý legionář a zemský vojenský velitel v letech 1927–1939. V době Protektorátu Čechy a Morava inicioval vznik odbojové organizace Obrana národa. Dne 12. května 1945 byl zatčen příslušníky Smerš a odvezen do Moskvy. O čtyři měsíce později, 15. září, byl odsouzen k deseti letům v táborech Gulagu za „členství v protisovětské organizaci a pokus o ozbrojené svržení sovětské moci“. Z Butyrské věznice byl transportován v březnu 1946 do Unžlugu. Dne 25. května 1949 byl přemístěn do 7. tábora Ozerlugu nedaleko Tajsetu, kde pravděpodobně v důsledku vyčerpání a tuberkulózy 7. dubna 1951 zemřel. V říjnu 1997 mu byl prezidentem Václavem Havlem udělen Řád Bílého lva in memoriam. V roce 2016 se historičce Gabriele Havlůjové podařilo lokalizovat jeho hrob – č. 4-36 na hřbitově centrální táborové nemocnice.

Redaktor TV Nova Josef Klíma to 3. srpna 2004 v pořadu *Sibiřská penze* řekl jasně: [...] *česká kapitalistická byrokracie se liší od té sovětské komunistické jen pramálo. Dvacet let nešťastně žene trvalo, než se dostala z gulagu, a téměř dvacet let bojuje za to, aby ji za její utrpení konečně někdo odškodnil.* Takto postavený příběh byl od té doby reprodukován na stránkách snad všech novin, v rozhlasových a televizních pořadech a besedách.

K jeho popularitě přispělo i syrové a emotivní podání z úst Věry Sosnarové. Mediálně nejdělejší a nejcitovanější pasáže shrnuje redaktor televize Nova David Vondráček v již zmiňované reportáži *Odškodnění za práce v sibiřském gulagu ze 4. února 2003: Jednasedmdesátiletá Věra Sosnarová z jihomoravské vísky Odrovce už ani neví, kolikrát byla za svůj život znásilněna. Stokrát, tisíckrát? Zažila okamžiky, kdy lidé umírající hladu pojídali své blízké, vraždění tisíců zaživa v hořících srubech. Nežije snad dnes na modré planetě člověk, jenž by zažil to, co ona.*⁸ Dodnes patří tyto a další hrozivé vzpomínky (pohřbívání vězňů zaživa, jejich zabíjení za nesplnění normy, trávení jedem atd.) mezi nejčastěji reprodukováné na veřejných besedách i v médiích.

Jak dokládá výše zmíněná reportáž, lidé rozhořčení postojem úřadů a šokovaní osudem Věry Sosnarové jí začali již v roce 2003 posílat finanční dary. Nezůstalo však u jednotlivců. Například 13. května 2008 přinesla *Mladá fronta Dnes* článek s názvem: *Ženy odvečené do gulagu místo státu pomůže nadace.* Autor Jan Gazdík v něm mimo jiné píše: *Českým byrokratům dal včera morální lekci Nadační fond angažovaných nestraníků. Když Sosnarové nepomohl stát, vyplatí jí alespoň částečné odškodnění místo něj. [...] „O věrohodnosti paní Sosnarové nepochybujeme, proto jí vy-*

Čechoslováci v Gulagu

Mezi miliony obětí politických represí v SSSR byly i tisíce československých občanů či krajanů usazených na sovětském území. Historickým výzkumem bylo dosud potvrzeno 1230 poprav osob s českými kořeny, zejména během Stalinova Velkého teroru na konci 30. let. Tábory Gulagu prošlo v letech 1930–1960 více než deset tisíc Čechoslováků, jen v průběhu druhé světové války jich bylo okolo osmi tisíc, zejména uprchlíků před nacismem. Mezi nimi byl i nejdéle vězněný Čechoslovák, advokát z Ostravy Karel Goliath (1901–1985). Celkem strávil v Gulagu 16 let, a to v letech 1939–1955.

Fotografie Karla Goliatha na propustce z Gulagu, před rapatriací do Československa, 1955

platíme jednorázově odškodnění. Nepůjde o statisíce, ale snad ji to potěší. Jen to ještě musí schválit správní rada,“ říká místopředseda fondu historik Josef Valášek. Krátce nato přišlo na účet Věry Sosnarové několik desítek tisíc korun.

Záznam křížové cesty

V roce 2008 se příběh Věry Sosnarové dočkal knižního zpracování z pera spisovatele Jiřího Kupky. Pod názvem *Krvavé jahody – Krutý osud Češky, která zažila osmnáct let ponížení v ruských gulazích* jej vydalo nakladatelství Mladá fronta. Pár měsíců po vydání titulu si jeho redaktor Jiří Kolečko pochvaloval dobré prodeje, lidé si podle něj rozebrali *přes čtyři tisíce výtisků.*⁹ S pozitivní reakcí se kniha setkala i u řady kritiků. Například Vladimír Just o ní napsal v anketě *Lidových novin*, že *i román může být záznamem autentické křížové cesty.*¹⁰ Kladně byla přijata i iniciátorem odškodnění zavlčených Vladimí-

rem Bystrovem: *Tato dokumentární próza je nijak nezveličeným vylíčením života mladých žen z Brna v sovětských táborech a nápravných zařízeních.*¹¹

Autor knihy Jiří Svetozar Kupka (1921–2017) vedl v letech 1959–1970 zahraniční oddělení Svazu československých spisovatelů a od 70. let byl scenáristou Československé televize. V recenzích bývá nejčastěji uváděn jako „renomovaný autor literatury faktu“ či „nestor českých spisovatelů“. Cílem tohoto textu není literární rozbor jeho díla, nicméně k pochopení žánru knihy *Krvavé jahody* alespoň nahlédneme do databáze Národní knihovny, která obsahuje asi tucet autorových titulů (viz s. 27). Mezi ty nejznámější patrně patří *Rukojmí z Bella Vista* a *Poselství z neznámé země*, které se staly námětem pro dva díly propagandistického televizního seriálu *Třicet případů majora Zemana*. Na jejich scénářích se Kupka autorsky podílel.

Po roce 1989 psal Kupka zejména historické romány, největšího pore-

8 Odškodnění za práce v sibiřském gulagu. *Na vlastní oči*, TV Nova, 4. 2. 2003.

9 MAŤAŠEJE, Nela: Synové se o jejím osudu dozvěděli až z knihy. *Sedmička*, 23. 7. 2009.

10 Jak hlasovali účastníci ankety Kniha roku 2008. *Lidové noviny*, 18. 12. 2008, s. 22.

11 BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček*, s. 79.

volučního úspěchu ale dosáhl právě s knihou *Krvavé jahody*. Pozornost čtenářů a kritiků si získala zejména tím, že on i nakladatelé ji vydávají za autentické svědectví. *Krvavé jahody* napsal autor podle vyprávění české občanky Věry Sosnarové, píše Kupka v úvodu, ale autenticitu potvrzuje i v doslovu: *Poslouchal jsem vyprávění Věry Sosnarové a napsal tuto knihu. Je to její skutečný osobní příběh*. Rovněž katalog Národní knihovny dílo charakterizuje jako *autentický příběh Češky zavlečené do sovětských gulagů. Skutečný, sotva uvěřitelný osud Věry Sosnarové*. Zejména v nejnovějších vydáních knihy je její hodnověrnost zdůrazněna i bohatou přílohou v podobě dobových dokumentů, fotografií a doplňujícími texty, které ji posouvají od beletrie k dokumentárnímu útvaru. Tuto metamorfózu umocňují veřejné besedy nad knihou s Věrou Sosnarovou, které se již několik let konají po celé České republice pod taktovkou nakladatele Jiřího Braunera z brněnského Kartuziánského nakladatelství. V pozvánkách na besedy bývá Sosnarová nezřídka prezentována jako autorka knihy.¹²

Nápad nakladatele Braunera spojit veřejné besedy (organizované ve spolupráci s Českou křesťanskou akademií) s propagací knihy se ukázal jako efektivní. Podobně jako předchozí nakladatel se tak může těšit z prodejnosti titulu: *Přednášky se uskutečnily jak na vysokých školách a středních školách, tak v různých sálech, knihovnách, klubech a farních společnostech. [...] Během dvou let se nám podařilo společně uskutečnit přes 30 přednášek, najezdit pár tisíc kilometrů, prodat přes distributory a při prezentacích přes 3000 knih*, uvádí Jiří Brauner v doslovu k 5. vydání publikace z roku 2017. Ve stejném roce vyšla kniha ve slovenském překladu v nakladatelství Citadela, které ji inzeruje jako *neuveritelný, ale kruto skutočný příběh* a stala se opět bestsellerem. V době

Výběr z díla Jiřího Kupky

Jako spisovatel se uvedl v roce 1949 románem *17 bodů proti míru*. Dle katalogu Národní knihovny (NK) v něm hlavní hrdina Milan Rokos bojuje s *agentem trustmanů, připravujících třetí světovou válku* Quido Wertzem a odhaluje jeho *17 šifer, které dokládají všude tytéž intriky kapitalismu a boj o mír*.

Následující dílo *Pražské jaro* z roku 1952 charakterizuje NK takto: *Román mladého svazáckého autora seznamuje s problematikou pražského libeňského závodu na železniční vagony v letech první Gottwaldovy pětiletky. Na příkladu politického odborného a morálního růstu mladého, uvědomělého a energického dělnického funkcionáře autor ukazuje, jak ze závodu, který se pro nekonkrétní byrokratické jednání administrativních složek opožďoval v plnění plánu, je možno důsledným zasahováním do nepopulárních věcí, oživováním práce závodní organizace KSČ [...], modernizací zařízení a zaváděním stachanovských metod vybudovat vzorný závod těžkého strojírenství*.

V roce 1955 vydal román *Rušné dny* o budování hydroelektrárny a údolní přehrady. Autor líčí průběh stavby a ukazuje, jak v pracovním kolektivu probíhá boj dvou světů: *reakčního světa kulaků a buržoazní inteligence a pokrokového světa poctivých pracovníků všech společenských tříd. Jedním z nadšených budovatelů nového socialistického světa je inženýr Rohan, který neváhá dát v sázku i své rodinné štěstí, když jde o úspěch a bezpečnost stavby. Na příběhu Rohana a jeho manželky Jany ukazuje autor, jak poctivý poměr k práci pomáhá lidem řešit i těžké osobní problémy*, shrnuje dílo NK.

V roce 1965 mu vyšel vědeckofantastický román *Hlavní muž světa*, k němuž katalog NK uvádí: *Jeho hrdina, pražský fyzik, se volně pohybuje v prostoru i čase a uskutečňuje svůj smělý projekt vytvoření reaktivního okruhu automatických výpočtových strojů na celém povrchu Země a s jejich pomocí vítězí v komunistického hospodářského systému a míru na celém světě*.

Jeho díla z konce sedmdesátých let *Rukojmí z Bella Vista* a *Poselství z neznámé země* není třeba příliš představovat. Detektivní román *Krycí jméno Sigma* z roku 1983 je politickou fikcí o *spolupráci velmocí v oblasti kosmického výzkumu a o boji se západní rozvědkou, která chtěla tuto spolupráci narušit*.

Zdroj: Elektronický katalog Národní knihovny ČR – <https://aleph.nkp.cz/a/databazeknih.cz/knihy/kryci-jmeno-sigma-93342> (obojí citováno k 9. 5. 2019)

přípravy tohoto textu vyšlo již její 7. české vydání a nakladatelství Albatros Media ji vydalo jako audioknihy.

První pochybnosti

V záplavě článků o Sosnarové se v průběhu let objevily pouze dva kritické hlasy. První, kdo zpochybnil její svědectví, byl Adam Drda v textu z 12. května 2008 uveřejněném na stránkách *Tyden.cz*: *Věra S. vypráví o svém pobytu v Gulagu historiky, které se mi zčásti zdají přitažené za vlasy (vycházím z odborných prací, jež jsem na toto téma četl). Současně vím, že se teoreticky stát mohly, [...] a jestli prožila*

jen malou část toho, o čem mluví (kupříkladu opakované znásilnění), muselo ji to psychicky strašlivě poznamenat. Její vyprávění může být přepjaté, může si myslet, že prožila věci, které se jí v noci zdály, historik by měl s jejím svědectvím zacházet opatrně. Zároveň však vybízí k jejímu odškodnění: Český stát, respektive ČSSZ může těch pár set tisíc (možná milionů) skoro osmdesátileté Věře Sosnarové upřít – podle zákona to asi bude v pořádku. Může se ovšem také strašně seknout – veřejně udělat lháře z trýzněného člověka a tím jeho utrpení korunovat. Nějak se nemůžu zbavit pocitu, že riziko té druhé možnosti za těch pár korun nestojí.¹³

12 Viz např. *Moravský sever*, 12. 3. 2019, s. 14.

13 DRDA, Adam: *Věra z Gulagu a její „Trudovaja knížka“*. *Tyden.cz*, 12. 5. 2008 – viz https://www.tyden.cz/rubriky/nazory/adam-drda-vera-z-gulagu-a-jeji-trudovaja-knizka_58901.html (citováno k 9. 5. 2019).

Pozvánky, plakáty a letáky na besedy s Věrou Sosnarovou o jejich osudech v Gulagu a knize Krvavé jahody Repro: ÚSTR

O rok později vystoupil proti nekritické reprodukci svědectví Věry Sosnarové i Vladimír Bystrov, který do té doby její příběh uváděl v odborné literatuře jako příklad sovětské zločiny. Po zhlédnutí dokumentárního snímku České televize *Ztracena v gulagu*, odvysílaného 27. června 2009 v rámci pořadu *Neznámí hrdinové*, upozornil článkem *Políček pravým obětím gulagu*, otištěným 23. července 2009 v *Lidových novinách*, na nesrovnalosti v příběhu a jednostranný přístup médií. V pozůstalosti se rovněž dochovaly jeho poznámky k případu a dopisy novinářům, kterým psal například: *Se vši odpovědností prohlašuji, že zatím jsem neobjevil nikde nic, co by nějak potvrdovalo události líčené starou ženou z Brna nebo s nimi alespoň nějak korespondovalo. Věřit bez důkazu je sice možné, ale nesmí se nám předkládat k věření pokaždé něco trochu jiného.*

*Proto trvám na tom, že popularizace této ženy založená pouze na jejích ničím nedoložených rozporuplných výpovědích snižuje vážnost problematiky, a je to políček památce nezpochybnitelných skutečných obětí gulagu.*¹⁴

Po uveřejnění článku v *Lidových novinách* se stal Bystrov terčem kritiky. Například 24. července 2009 mu Miroslav Sígl na serveru *Lidovky.cz* vyčetl, že v kritice nezohlednil nedávno vydané Kupkovo dílo: *Vladimír Bystrov ve svém článku opomíjí knihu Krvavé jahody, kterou napsal nestor českých spisovatelů Jiří S. Kupka podle vyprávění jedné a téže Věry Sosnarové, a v závěru knihy říká, že „je to její skutečný osobní příběh“.*¹⁵

Tím však veškerá diskuse nad jejím případem pomasla a zájem o knihu *Krvavé jahody*, případně osobní setkání s Věrou Sosnarovou, jen rostl. V posledních letech dosáhl vrcholu a šíří se zejména v katolických kruzích, ve

kterých se Sosnarová rychle adaptovala. Během diecézního setkání mládeže s Věrou Sosnarovou a biskupem Vojtěchem Cikrlem, které se odehrálo 13. dubna 2019 v Brně, Sosnarová mj. uvedla: *Věřím v Boha a všechno, co mi tam udělali, jsem dáno odpustila. Ale zapomenout nemohu...*¹⁶

Jedné z besed s Věrou Sosnarovou se počátkem minulého roku zúčastnil i autor tohoto textu. Do římskokatolické farnosti Velehrad byl pozván proto, aby vedle Sosnarové pohovořil o výzkumu perzekuce Čechoslováků v Sovětském svazu. Provedl stručné historické shrnutí a následující dvě hodiny patřily pamětníci. Její monolog protkaný modlitbami, pláčem a humorem dojal k slzám téměř všechny účastníky besedy od náctiletých po důchodce, kteří naplnili přednáškový Sál kardinála Tomáše Špidlíka. Desítky lidí pak stály ve frontě, aby si zakoupili a nechali podepsat best-

14 Dokumenty z pozůstalosti laskavě poskytla rodina V. Bystrova.
 15 SÍGL, Miroslav: Krvavé jahody jsou také políček? *Lidovky.cz*, 24. 7. 2009 - viz http://www.lidovky.cz/krvave-jahody-jsou-take-policek-dnc-/ln_dopisy.asp?c=Ao9o724_184513_ln_dopisy_nev (citováno k 9. 5. 2019).
 16 ŠTAUD, Václav: O svobodě a totalitě s mladými lidmi. *Katolický týdeník*, 16. 4. 2019, s. 1.

seller *Krvavé jahody*. Knihu na místě prodával majitel Kartuziánského nakladatelství a organizátor besed Jiří Brauner.

Jakým způsobem a co zde bylo veřejnosti předkládáno jako „zážitky z Gulagu“, otráslo autorem tohoto textu natolik, že se rozhodl příběh Věry Sosnarové zrekonstruovat na základě archivních pramenů. Sama Sosnarová se kritickému zhodnocení brání a odmítla na něm spolupracovat. Na základě materiálů z veřejně dostupných archivů je však možné osud rodiny Sosnarové v základních obrysech popsat a konfrontovat s příběhem prezentovaným veřejnosti. V následující pasáži nebyla použita žádná informace z vyprávění Věry Sosnarové či díla *Krvavé jahody*.

Z Brna do Ruska a zase zpátky

Příběh rodiny Věry Sosnarové začíná vypuknutím první světové války, kdy devatenáctiletý pomocný řezník Josef Šíma (nar. 3. března 1896 v Brně) obdržel povolávací rozkaz do rakousko-uherské armády. Nedlouho poté byl odeslán na ruskou frontu, kde 30. října 1915 padl u Lublinu do ruského zajetí. Jako zajatec pracoval v cukrovaru v obci Kekino, 20 km severozápadně od města Sumy v Charkovské gubernii na území dnešní Ukrajiny. Dne 5. listopadu 1917 vstoupil v obci Barbarovka do československých legií, kde byl zařazen jako pěšák u 5. roty 3. pluku. V důsledku chronického zánětu levého středního ucha byl však 16. října 1918 lékařskou komisí v Čeljabinsku uschopněn pouze k neaktivní službě v týlu. Pro stejné zdravotní potíže

byl 4. července 1919 vyřazen z roty sloužící v týlu a odeslán k doplňující rotě do Omsku, kam však nedorazil.¹⁷ Proč zběhl z československé armády a čím se v Rusku v následujících měsících zabýval, nevíme. Dle různých zdrojů se buď 11. listopadu 1919 ve Verch Udinsku (dnešní Ulan-Ude),¹⁸ či 10. října 1920 v obci Berezovka, vzdálené 120 km jihovýchodně od Jekatěrinburgu,¹⁹ oženil s Ljubov Melkich.²⁰ Dcera řezníka Ivana Vladimiroviče Melkich a Alexandry Kanapalovové, žijících v osadě Nějvo-Šajtanskij (100 km severně od Jekatěrinburgu), se narodila 17. července 1899 a pracovala jako dělnice v Nějvo-Šajtanském metalurgickém závodě.²¹

Novomanžel se následně přesunuli do Vladivostoku, kde se jim 11. srpna 1921 narodila dcera Tamara. Za půl roku nastoupili spolu s dalšími pěti sty Čechoslováky na palubu lodí Almeria a 22. března 1922 byli evakuováni posledním transportem do Československa.²²

Na dně v Brně

Šíma se vrátil do Brna s manželkou a dcerou, ale idylický život je tam nečekal – rodina se krátce po příjezdu rozpadla. Nejstarší nalezený dokument vztahující se k Ljubov Melkich, která v Československu přijala jméno Ludmila Šimová,²³ je její výpověď u Okresního soudu v Brně z 12. září 1922, kde mj. uvádí: *Manžel můj opustil mne bezdůvodně a na dítko ničím nepřispívá a přispívati nechce. O dva dny později Šíma u soudu uvedl: Oproti své manželce Lubě Šimové cítím nepřekonatelný odpor a více s ní společnou domácnost sdílet nemohu...*

K soudnímu rozvodu patrně nikdy nedošlo, oba manžele tak nadále poжил hlavně soudní spor o dceru a výživné. Společný měli i život v chudobě, v rozporu se zákony a „dobrymi mravy“. Ludmila Šimová je v dokumentech brněnského policejního ředitelství a soudních spisech uváděna jako *dělnice ve zbrojovce, námezdní dělnice, bez zaměstnání, prostitutka a služka*. První záznam v jejím rozsáhlém trestním rejstříku pochází ze 4. listopadu 1923, kdy byla v Brně zatčena pro *potulku*.²⁴

O existenční nouzi Josefa Šímy svědčí žádost, kterou odeslal koncem roku 1923 na ministerstvo národní obrany. Uvedl v ní, že z *existenčních důvodů nutně před novým rokem potřebuje* vydání průkazu legionáře, který by prokázal jeho službu od 18. února 1916 do 22. března 1922 a nárok na výsluhy. V průběhu následujících měsíců probíhalo v rámci ministerstva šetření a Šíma byl několikrát požádán o dodání potřebných dokladů, prokazujících jeho službu v nárokováném rozsahu. Po několika urgencích se Šíma pokusil vysvětlit nepřítomnost u legií tím, že byl hospitalizován v Irkutsku a po propuštění zjistil, že jeho jednotka již ve městě není, a tak zůstal u rodičů jeho ženy. Toto vysvětlení však ministerstvo národní obrany v roce 1924 odmítlo s tím, že *jmenovaný nebyl nalezen v knihách nemocných*. Dne 20. prosince 1924 Šíma obdržel vyrozumění v tomto znění: *Uváděný tebou vstup do čs. vojska v roce 1916 k 3. pluku jest nesprávný, neboť podle rozkazu 3. pluku č. 226 par. 12 zařazen jsi byl k tomuto 5. listopadu 1917. Rovněž o léčení tvém v Irkutsku není žádných záznamů. Z tohoto důvodu byla Šímovi uznaná služba*

17 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA – VHA), f. Kmenové listy, kmenový list Josef Šíma.

18 Moravský zemský archiv (dále jen MZA), f. Okresní soud civilní Brno (dále jen C 152), sign. P VII, 151/24, výpověď L. Šimové z 12. 9. 1922.

19 Farní úřad Brno – Zábrdovice, křestní list Věry Mělké.

20 V dobových dokumentech je uváděna nejčastěji jako Melkich, ale i jako Mělkých, Melikna, Mělkova či Mělká.

21 Archiv města Brna (dále jen AMB), f. Z 1 – Pobytová evidence občanů, Brno (1908) 1918–1953, Ludmila Šimová (1899), přihláška ze 7. 11. 1929.

22 VÚA – VHA, f. Kmenové listy, kmenový list Josef Šíma, doklad o transportu J. Šímy „se ženou a dcerou“.

23 V úředních dokumentech je uváděna rovněž jako Libuše či Ljubov.

24 Národní archiv (dále jen NA), f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, 1930–1940, sign. 21.47/7, Šimová Ludmila.

v legiích pouze od 5. listopadu 1917 do 4. července 1919. Tedy rok a půl místo nárokovaných šesti let.²⁵

Měsíc po obdržení vyrozumění z ministerstva národní obrany byl Šíma 22. ledna 1925 odsouzen Krajským soudem v Chrudimi za krádež na čtyři měsíce do těžkého žaláře s jedenadenním půstem každý měsíc. Přišel tím i o výhody určené legionářům.

Z dokumentů Okresního soudu v Brně je zřejmé, že Ludmila Šimová v polovině dvacátých let uvažovala o tom vrátit se do své vlasti, v Československu však zůstala, a jak dokládají další záznamy v rejstříku trestů, žila i nadále v chudobě a ve střetu se zákonem. V letech 1927–1930 byla osmkrát odsouzena do vězení za podvody, krádeže, prostituci a další delikty.²⁶ Nejdéle pobývala ve výkonu trestu ve dnech 16. června 1928 až 12. prosince 1928 a 7. listopadu 1929 až 26. června 1930, kdy byla vězněna v brněnské věznici na Cejlu.²⁷

Dne 5. května 1931, necelý rok po propuštění z vězení, se Ludmile Šimové v Zemské porodnici v Brně narodila druhá dcera Věra, hlavní postava našeho příběhu. Jméno otce v rodném listě nenajdeme, příjmení dostala podle matky za svobodna – Mělká. Dle křestního listu byla Věra 14. května 1931 pokřtěna v Brně-Zábradovicích, kmotrou se jí stala pomocná dělnice Terezie Flaksová. O jejích prvních letech života se jinak z archivů dozvíme pramálo. Často s matkou měnily bydliště – v letech 1931 a 1935 je u nich opakovaně uváděno kromě Městské útulny pro lid bez příštřeší osmnáct různých brněnských adres.

Tyto údaje, spolu s dalšími záznamy z rejstříku trestů za stejné období – Ludmila Šimová byla dvakrát vězněna za krádeže uhlí a bot z důvodu bídy, jednou za ublížení na těle²⁸ – svědčí o tom, že malá Věra vyrůstala v tvrdých podmínkách mezi nejhudšími obyvateli Brna. Čtyři a půl roku po jejím narození se Ludmile Šimové 13. listopadu 1935 narodila třetí dcera Emilie. Kdo byl jejím otcem, rovněž nevíme. I po jejím narození byla Ludmila Šimová trestána například za ublížení na těle a podvod.²⁹

Se zákonem měl nadále potíže i Josef Šíma. Svědčí o tom dvě celostátní pátrání, která po něm byla vyhlášena: 7. října 1930 pro *podezření podvodného získání pláště*, 14. února 1933 kvůli *podvodu s losovacím lístkem*. V dokumentech policejního ředitelství k pátrání se mj. uvádí, že pečuje o jedno dítě.³⁰

Za okupace

Jaké změny v životě rodiny přineslo období nacistické okupace a jaký to pro ni mělo důsledek v době poválečné, napoví osud první dcery Šimových Tamary, která zůstala v péči Josefa Šímy a jeho příbuzných.

Nedlouho po příjezdu do Československa o ni vedli odloučení rodiče a poručníci soudní při u Okresního soudu v Brně. Absolvovala pět tříd obecné a tři měšťanské školy, kde však měla velké problémy. V roce 1934 byla jako třináctiletá poprvé z dosud nezjištěného důvodu potrestána čtyřmi dny vězení. Následně pobývala v Kamenné ul. 29, kde se tehdy

nacházel Ústav pro mravně ohrožená děvčata, která sem byla přijímána od policie, soudů i rodičů. Nedospělá Šimová v té době soudu udala, že byla často svým otcem a tetou bez příčiny bita a že tito jí sprostě nadávali „kurev“ apod. Znovu byla souzena 21. listopadu 1939, tentokrát za krádež a podvod na čtyři týdny do vězení. V letech 1940–1942 pracovala dle vlastních slov jako tovární dělnice v Mannheimu, avšak z dokumentů pražského policejního ředitelství vyčteme, že byla 10. září 1940 zatčena v Mohuči za prostituci. Ze stejného důvodu byla zatčena příslušníkem Gestapa Karlem Ganssem v roce 1943 na Václavském náměstí v Praze. Následně se jím podle poválečné výpovědi obvodního inspektora Františka Havlíčka, který s Gestapem spolupracoval, nechala najmout jako volavka k policejním provokacím. Tato spolupráce ale k ničemu nevedla a Gans ji brzy ukončil.³¹

Po půlroce práce v kavárně byla nuceně nasazena jako dělnice do továrny ČKD v Praze. Pro *zanedbání práce a porušení pracovní morálky* byla zatčena, vyšetřována Gestapem a umístěna na tři měsíce do pracovní-výchovného tábora Karlov II v Plzni. Tam ve Škodovce těžce pracovala v neutěšených hygienických podmínkách, za ubohou stravu a zažívala šikanu ze strany německých dozorkyň.³²

V té době již řadu let trpěla *značnými tělesnými a duševními bolestmi*. Dne 5. ledna 1944 se otrávil větší dávkou prášků *pro tišení těchto bolestí*. Následně byla hospitalizována v nemocnici v Praze na Bulovce a vyšetřována po-

25 VÚA - VHA, f. Kmenové listy, kmenový list Josef Šíma, korespondence ministerstva obrany s J. Šimou.

26 NA, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna, 1930-1940, sign. 2147/7, Šimová Ludmila.

27 AMB, f. Z 1 - Pobytová evidence občanů, Brno (1908) 1918-1953, Ludmila Šimová (1899).

28 NA, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna, 1931-1940, sign. 2073/20, Šimová Ludmila.

29 Tamtéž.

30 NA, f. Policejní ředitelství Praha II - všeobecná spisovna, 1931-1940, sign. 2057/41, Šíma Josef.

31 Státní okresní archiv Praha (dále jen SOA Praha), f. Mimořádný lidový soud Praha (dále jen MLS), sp. zn. Ls 1920/46, spisy trestní věci Tamara Schimová, dodatkový protokol z 26. 2. 1946.

32 Viz VONDRYSKOVÁ, Lucie: Životní a pracovní podmínky v pracovní-výchovných táborech pro ženy. In: PLACHÁ, Pavla (ed.): „Nepřicházeli-li práce k Tobě.“ Různé podoby nucené práce ve studii a dokumentech. Česko-německý fond budoucnosti - Kancelář pro oběti nacismu, Praha 2003, s. 100-103.

Tamara Šimová, sestra Věry Sosnarové, na fotografii z vězení, kde si v poválečných letech odpykávala trest za udavačství Gestapu

Foto: SOA Praha

licí pro pokus o sebevraždu. V ČKD pak pracovala až do konce války.³³

V květnových dnech roku 1945 vstoupila do Revolučních gard. V gardistické uniformě ji spatřil strážmistr Antonín Stehlík, který věděl o jejím styku s Gestapem z nemocnice na Bulovce, kde sloužil v době její hospitalizace. Dne 9. června 1945 věc nahlásil Místnímu národním výboru v Libni, kde bydlela. Policie zahájila pátrání, ale v té době již Tamara Šimová pobývala jako gardistka s 45. plukem čs. armády v pohraničí.³⁴ V červenci 1945 byla z pomocné vojenské služby propuštěna a zamířila k otci do Brna. Okradla zde otcovu spolubydlici o veškeré zlaté šperky i další cennosti a vrátila se do Prahy, kde byla 3. února 1946 zatčena a převezena do vazby Mimořádného lidového soudu na Pankráci.³⁵

V úvodním formuláři vězeňského spisu je uveden jako otec Josef Schi-

ma, matka Ludmila, rozená Mělková, je uváděna jako *mrtva* (!). Po třech měsících vazby byla 25. dubna 1946 Tamara Šimová odsouzena Mimořádným lidovým soudem v Praze podle § 11 (udavačství) tzv. velkého retribučního dekretu prezidenta republiky E. Beneše za to, že *udala Gestapu Čecha ze zpronevěry peněz - zjištění, nízkost, k pěti letům těžkého žaláře, zostřeným čtvrtletně tvrdým lůžkem*, s tím, že *celý trest si odpyká v nucených pracovních oddílech*. Zároveň propadlo státu veškeré její jmění a byla zbavena na deset let občanské cti.

Již 30. dubna 1946 nastoupila jako vězeň č. 3033 na nucené práce Státní vězeňské služby Praha k pracovnímu oddílu ve Velké Vsi u Prahy a následně v Běsně. Dne 12. září 1947 z pracovního oddílu uprchla, ale týž den ji četníci zadrželi a dostala těžký disciplinární trest: *14 dní samovazby, 6 postů, 6 tvrdých loží, 6 temnic, změna*

práce a odnětí výhod na 3 měsíce.³⁶ Ředitelství pankrácké věznice zaslalo 5. března 1948 Josefu Šimovi zprávu o kritickém stavu jeho dcery s tím, že ji může navštívit či převzít do péče. Dne 12. března 1948 podepsali na ředitelství věznice krajského soudu rodiče Josef Schima³⁷ a Ludmila Schimová (!) protokol o převzetí dcery do domácí péče. Ať doprovázela jejího otce do věznice i matka (která však měla být dle výše citovaného výsledkového protokolu *mrtva*, případně měla dle tvrzení Věry Sosnarové v roce 1946 zemřít v SSSR), či sestra Josefa Šimy stejného jména, pomohla ji přepravit do Brna, kde Tamara Šimová po dvou týdnech, 27. března 1948, zemřela na tuberkulózu.³⁸

Ludmila Šimová informuje

Vraťme se k osudu Tamařiny matky Ludmily Šimové a sester Věry a Emi-

33 SOA Praha, f. MLS, sp. zn. 1920/46, spisy trestní věci Tamara Schimová, dodatkový protokol z 26. 2. 1946.

34 Více viz SLADKÝ, Ondřej: Příští stanice Sudety. Činnost pražského pluku RG 1 v severozápadním pohraničí v květnu a červnu 1945. In: *Sborník ABS*, č. 7. ABS, Praha 2009, s. 61–93.

35 SOA Praha, f. MLS, sp. zn. Ls 1920/46, spisy trestní věci Tamara Schimová, zpráva Ředitelství národní bezpečnosti z 28. 2. 1946.

36 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV) - nezpracováno, osobní spis restanky Schimová Tamara, záznamy trestů.

37 Josef Šima požádal 22. 11. 1945 o vrácení čl. příslušnosti, 10. 4. 1946 získal vysvědčení o zachovalosti a národní spolehlivosti. V přihlášce k trvalému pobytu z 9. 12. 1946 uvádí jako manželku Ljubu, rozenou Melkich, bydliště neznámé. Zemřel 9. 1. 1951. Viz AMB, f. Z 1 - Pobytová evidence občanů, Brno (1908) 1918–1953, Josef Šima (nar. 1896). Srov. MZA, f. C 152, sign. 19-D-86/51, pozůstalostní řízení po zesnulém Josefu Šimovi.

38 MZA, f. C 152, sign. D VII 179/48, úmrtí zápis Tamary Šimové.

lie. Brněnský německý národnostní katastr z let 1939–1945 obsahuje údaje o tom, že si Ludmila Šimová 6. listopadu 1940 pod jménem Libusche Schima požádala společně s dcerami o přiznání říšské státní příslušnosti. Jako manželka v žádosti uvedla Josefa Šímu (Schimu), německé národnosti. Pravděpodobně proto dcery Emilie a Věra, uváděné v žádosti rovněž jako Schima, získaly německé občanství již 13. listopadu 1940, tedy týden od podání žádosti. Jejich matce byla německá státní příslušnost přiznána okresním vedením NSDAP v Brně až po půl roce – 9. dubna 1941.³⁹

Není to však jediný doklad, který se v archivech k Ludmile Šimové z protektorátního období dochoval. V záznamové knize brněnského služebny Gestapa se nachází zápis denní služby z 24. května 1942 v tomto znění: *Úředníkem konajícím stráž u Spielbergu [Špilberku] bylo dne 24. 5. 1942 telefonicky sděleno, že mu bylo jednou ženou ohlášeno, že jedna Češka se hanlivě vyjádřila o Führerovi. Češka Helena Drštková údajně řekla, že Beneš je o 100 % lepší než Hitler, protože Beneš nekrade, Hitler jim (Čechům) naopak všechno ukradl. Oznamovatelkou je paní D. R. Ludmila Šíma, bytem Brno, Slatina, ulice Šmilovského 75. Drštková byla zadržena Dauerdiensstem a umístěna do policejní cely.*⁴⁰

Tento záznam o udání Šimové začala 7. prosince 1946 šetřit Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti v Brně. Dne 14. dubna 1947 zaslala StB veřejnému žalobci u Mimořádného lidového soudu v Brně informaci o vyšetřování Šimové pro podezření ze zločinu podle § 11 retribučního dekretu.

StB po ní začala pátrat z důvodu, že se dopustila v době zvýšeného ohrožení republiky udavačství, ale bez výsledku, ježto jest od osvobození Rudou armádou neznámého pobytu.⁴¹ Po smrti Josefa Šímy v roce 1951 vypověděly jeho sestry během pozůstalostního řízení toto: [...] *zemřelý byl ženat s manželkou Ljubou, se kterou byl pravděpodobně rozloučen a která se vrátila do SSSR. [...] Odešla pravděpodobně v roce 1945 nebo v roce 1946 a bližší o tom ví její přítelkyně Koudelková, bydlící v Brně, Tržní 2.*⁴²

Do Sovětského svazu

Jak prožívala Ludmila Šimová s dcerami okamžiky osvobození Brna, ke kterému došlo 26. dubna 1945, se můžeme jen dohadovat. V případě zatčení ze strany československých úřadů jí za udavačství na Gestapu hrozil mnohaletý trest těžkého žaláře a nucené práce, ale nejen to. Rozvášněné davy českých civilistů a zejména Revoluční gardy, kam se často hlásili lidé s pochybnou minulostí (viz Tamara Šimová), v prvních dnech po osvobození týraly a vraždily jak zadržené služebníky okupačního režimu, tak nevinné civilisty.⁴³

Dle vyprávění Věry Sosnarové měly být sestry s matkou několik týdnů po osvobození zatčeny sovětskou tajnou policií a zavlčeny na sovětské území, kde měly prožít téměř dvacet let v pracovních táborech. Ale ani státní archivy v Ruské federaci, disponující osobními spisy pronásledovaných, ani seznamy osob postižených represemi, sestavené nevládními organizacemi, žádné údaje o trestním

stíhání či internaci Sosnarové, její matky ani sestry neobsahují.

K pobytu Sosnarové na sovětském území (kde byla úředně vedena pod ruskou variantou rodného příjmení po matce – Melkich) se však podařilo několik dokladů přece jen nalézt. Pozornost autora se soustředila na více než dvě desítky státních, městských i podnikových archivů v místech, kde se buď podle vlastních slov, nebo podle dostupných dokumentů nacházela. Dva nově nalezené dokumenty potvrzují dva již dříve známé, které vedly ČSSZ k zamítnutí žádosti Sosnarové o odškodnění. Nejstarším z nich je osobní karta zaměstnankyně Alapajevského metalurgického kombinátu *slečny Věry Melkich, ruské národnosti, nar. 1931 v Jižní Americe (!), dělnického původu, 7 tříd vzdělání, bez stranické příslušnosti, žijící na adrese Rosy Luxemburgové 24.*⁴⁴ Údaje o jejím pracovním zařazení se shodují s údaji poskytnutými Státním archivem Sverdlovské oblasti, které během přezkumu žádosti o odškodnění již získala ČSSZ. Vyplývá z nich, že Věra Sosnarová pracovala od 4. května⁴⁵ 1946 v Nějvo-Šajtanském metalurgickém závodě Alapajevského metalurgického kombinátu v těchto pozicích: od 4. května 1946 jako dělnice v sovchozu č. 4, od 10. ledna 1947 jako uklízečka odřezků v oddělení řezání plechu válcovny plechu a od 17. července 1947 jako pomocná dělnice.⁴⁶

O působení Věry Sosnarové v následujících letech pobytu v Sovětském svazu svědčí další doklad – pracovní knížka poskytnutá Sosnarové kádrovým oddělením Nižně-Tagilského závodu na výrobu topných zařízení

39 AMB, Německý národnostní katastr 1939–1945, Libusche Schima. Srov. MZA, f. Zemský prezident Brno, správa z příkazu Říše, B 252, Schima.

40 NA, f. 322, k. 13, sl. 3/93-95, výpis ze záznamové knihy brněnského Gestapa (přeloženo z němčiny).

41 Tamtéž, závěrečná zpráva StB k šetření L. Šimové.

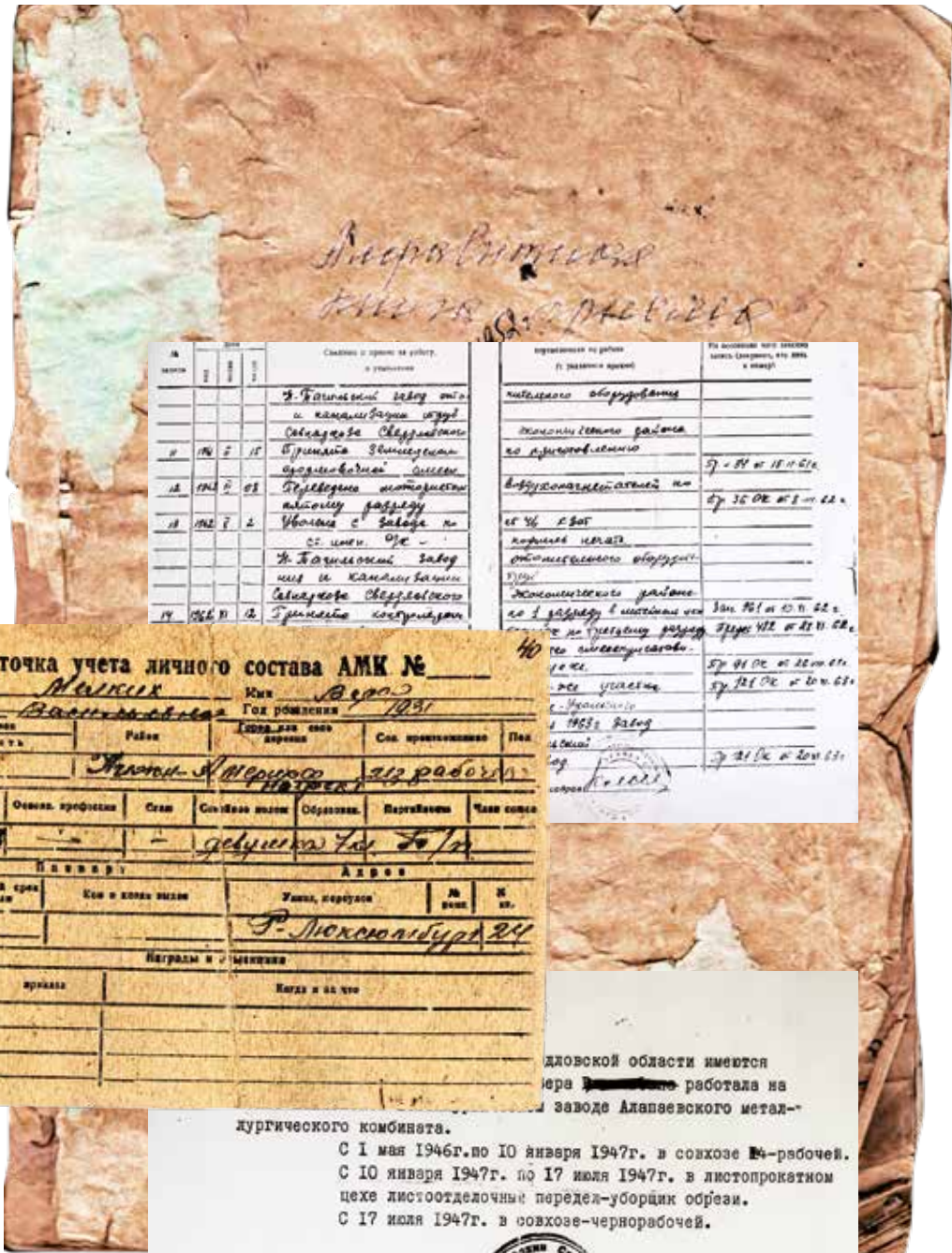
42 MZA, f. C 152, sign. 19-D-86/51, pozůstalostní řízení po zesnulém Josefu Šimovi, protokol z 2. 5. 1951.

43 PADEVĚT, Jiří: *Krvavé léto 1945. Poválečné násilí v českých zemích*. Academia, Praha 2016.

44 Archiv města Alapajevska, f. 193, op. 60p, g. 7, l. 40.

45 V potvrzení Státního archivu Sverdlovské oblasti je mylně uvedeno datum 1. května.

46 ABS, Dokumentační spisy Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR, spis UDV-60/VVK-95, Věra Sosnarová, potvrzení o pracovním zařazení V. Melkich.

№	Дата	Содержание работы, в частности	Исполнитель по работе (в скобках указать)	По какой статье закона СССР (статья, № и пункт)
		Ж. Кочинский завод отп. и камалийский завод	Мителеско оборудована	
		Сельского Общества	Железнодорожного района	
11	1946 5 15	Бригада Заводского производственного цеха	на д. Листоотделочный	Ст. 84 ст. 18 ст. 61
12	1946 6 03	Переводена на работу в цех по разделу Уборки с завода № 11	в цехе Листоотделочный на	Ст. 35 ст. 84 ст. 18 ст. 61
13	1946 7 2	ст. имен. ДРК - Ж. Кочинский завод отп. и камалийский завод Сельского Общества	Железнодорожного района	Ст. 84 ст. 18 ст. 61
14	1946 11 12	Бригада строительная	на д. Листоотделочный	Ст. 84 ст. 18 ст. 61

Карточка учета личного состава АМК №

Фамилия Милкич Имя Вера
 Отчество Васильевна Год рождения 1931

Уровень Работница Район Алапаевский Срок продолжения 212 рабочих Пол Женщина
 Область Алтайская

Национальность русская Образование детишко 7 лет 2/2

Семья Р. Мухомолова 24

Дата 15.08.75

дловской области имеются
 ера ~~.....~~ работала на
 заводе Алапаевского метал-
 дургического комбината.

С 1 мая 1946г. по 10 января 1947г. в совхозе №4-рабочей.
 С 10 января 1947г. по 17 июля 1947г. в листопроектном
 цехе листоотделочные передел-уборщик обрзев.
 С 17 июля 1947г. в совхозе-чернорабочей.

Директор Сивков В.А. Сивков

№ 10
 15.08.75

Dokumenty z ruských archivů dokládající civilní zaměstnání Věry Sosnarové na Uralu v letech 1946-1964

Foto: ABS, Archiv města Alapajevsk, Archiv podniku Uralasbest

Jeden z dopisů, kterým Věra Sosnarová požádala JZD Podyjí o pomoc s repatriací do Československa pro sebe, sestru Emilii a jejího syna Igora
Foto: SOA Znojmo

a radiátorů při ukončení pracovního poměru 26. srpna 1964.⁴⁷ Obsahuje údaje o jejím zaměstnání v letech 1947-1964. Z ní je patrné, že Věra Sosnarová přešla 15. prosince 1947 z Nějvo-Šajtanského metalurgického závodu do školy při strojírenském závodě Sojuzasbest, kde si až do 10. května 1948 zvyšovala kvalifikaci na základě výnosu Prezidia nejvyššího sovětu SSSR z 2. října 1940 *O státních pracovních zálohách SSSR*. Výnos byl vydán v době mobilizace průmyslu s cílem každoročně připravit až 1 milion kvalifikovaných pracovníků z řad mládeže. Za tímto účelem byly mj. zřízeny šesti- až desetiměsíční kurzy v továrních učilištích, kam museli předsedové kolchozů a městské sověty poslanců pracujících odvádět určitý počet pracovníků ve věku 14-17 let.

Po půlročním kurzu byla 5. června 1948 přijata do zaměstnaneckého poměru v témže podniku jako úpravářka. Na základě uvedeného výnosu prezidia měla v této pozici setrvat až do 5. července 1952, ale na vlastní žádost z ní byla 12. listopadu 1951 z rodinných důvodů (den před narozeninami sestry Emilie) uvolněna. Tento údaj potvrzuje i záznam nalezený v registru zaměstnanců Mechanické dílny závodu Sojuzasbest (dnes Uralasbest) ve městě Asbest.⁴⁸

Následně byla 26. prosince 1951 přijata do zaměstnání jako dělnice 4. oddělení a o deset měsíců později 20. října 1952 byla na vlastní žádost z podniku propuštěna. Tehdy se prav-

47 Tamtéž, Soudně ověřený překlad pracovní knížky V. Melkich.

48 Archiv podniku Uralasbest, registrační kniha zaměstnanců Mechanické dílny podniku Sojuzasbest 1933-1952. Jako datum propuštění z rodinných důvodů uvádí 5. 11. 1951.

*Drahý Soudruch
Předseda Družstva. Můj dve
Sestry Žijem v Sovetském Svazu
18 Rokov Jami sem Narozeni v ČSSR
na Morave v Brno. nemame
ne Maminky ne Tatinka sem
Sjroti. A chseme se Vratit na
Somov. Žijem na Citrine us 18
rokov nemame ne přibuznik.
a nevim kto bi nam Pomohl
Vratitsa na Somov. kolik Rokov
tadi Žijem tolik placem po
Somove. nam Rekli v Ruskom
konzulate što prosite kakože
nebut Društvo stobi vam
poslali Vivolanije na Bidlis-
te v Družstve. što Društvo vam
das Bit i pracu i Vivolivat
vas na Bidlitate v Znojmo
Prohlasuje že ubytuji a dam pracu*

děpodobně přestěhovala do nedalekého Nižního Tagilu, protože již po týdnu, 28. října 1952, nastoupila jako námezdní síla do 4. oddílu Nižně-Tagilského metalurgického závodu. Ve stejném podniku se 21. listopadu 1952 stala pomocnicí strojníka, 2. prosince 1954 přešla na blíže nespécifikovanou pozici 4. oddílu a 15. ledna 1955 začala pracovat jako obsluha čerpadla v témže oddílu. Na vlastní žádost byla z metalurgického závodu propuštěna 10. října 1960 a 15. února 1961 byla přijata jako dělnice pro přípravu směsí v Nižně-Tagilském závodu na výrobu topných zařízení a radiátorů.

Zda Věra Sosnarová odešla do Sovětského svazu společně se sestrou Emilií a zda bydlely spolu, zatím nelze určit. Oslovené relevantní matriky v Ruské federaci neposkytly požadované informace s odkazem na ochranu osobních údajů. Jisté však je, že Emilie se v Nižním Tagilu provdala za Vladimira Kučejeva, přijala jméno Naděžda Kučejevová a 22. dubna 1957 se jí tam narodil syn Igor.⁴⁹

Věra Sosnarová pracovala v Nižně-Tagilském závodu na výrobu topných zařízení a radiátorů i v následujících letech, o čemž svědčí další zápisy v pracovní knize podniku: 2. 10. 1962 propuštěna ze závodu dle „č. 46“, 12. 11. 1962 přijata jako kontrolorka do 1. oddílu slévárenské dílny, 15. 11. 1962 převedena na práci v 3. oddílu.

Návrat domů

Dne 15. srpna 1963 byl Ministerstvem vnitra ČSSR vydán souhlas k přesídlení sester do Československa

k tetě Ludmile Schimové,⁵⁰ žijící v Brně, Školní 6.⁵¹ Přes uvedený souhlas však zůstaly další rok v Sovětském svazu a v jeho průběhu se Sosnarová dočkala dalšího kariérního postupu – 1. 11. 1963 převedena na pozici mistra dílny.

Dne 8. listopadu 1963, týden poté, co Sosnarová získala mistrovskou pozici, napsala dopis předsedovi JZD Podyjí v Novém Šaldorfu u Znojma o pomoc s přestěhováním do Československa pro sebe, sestru Emilií a jejího syna Igora: *Dráhi soudruh předseda my vas prosim kak tatinka kteří unas zemřel v koncentrake abyste vi nam pomohli přijet kvam v družstvo pracovat i bydlet...* uvedla v dopisu Sosnarová s tím, že pracuje jako „vedoucí“ a sestra Emilie jako „kontrolor“. Jako adresu uvedla *Nižnij Tagil, Parchomenkova ul. D 26-11.*⁵²

Ve Státním oblastním archivu Znojmo se dochovaly záznamy ze schůzí JZD Podyjí, na kterých předsednictvo družstva odsouhlasilo jejich žádost.⁵³

Věra Sosnarová se sestrou Emilií a jejím synem Igorem Kučejevem opustili Nižnij Tagil 1. září 1964 a zamířili na osmidenní cestu vlakem přes Moskvu do Československa. Hranici překročili 9. září 1964 v Čopu. Obě ženy nastoupily do JZD Podyjí, kde se jim dostalo vřelého přijetí. Ze zápisů schůzí JZD Podyjí je zřejmé, že družstvo jim poskytlo ubytování a půjčku na vybavení bytu s tím, že část postupně splatí a část vybavy jim bude po pěti letech práce v družstvu věnována. Místní lidé jim nosili šatstvo a jídlo.⁵⁴ Obvodní národní výbor ve Znojmě sestrám vystavil 29. září 1964 (dvacet dní po příjezdu) osvěd-

čení o československém občanství.⁵⁵ Součástí osvědčení je i prohlášení Věry Sosnarové, že nikdy nezískala ani neusilovala o jinou státní příslušnost. Německé občanství získané v době nacistické okupace nevedla.

Půl roku po příjezdu, 20. března 1965, se Věra provdala za traktorigistu Václava Sosnara, s kterým vychovala dva syny, Miroslava (nar. 1968) a Václava (nar. 1970). Emilie se v Československu znovu provdala za Františka Úlehu, se kterým vychovala dceru Janu (nar. 1966). V roce 1982 se její jméno objevuje v dokumentech StB.⁵⁶ Jako dělnici Brněnského výstaviště se jí totiž s pomocí kolegyně podařilo zorganizovat výjezd syna Igora do Švýcarska, odkud se již nevrátil. Na Západ se později vystěhovala i dcera Jana. Na dotazy po rozhovoru či svědectví sestry Emilie ze strany novinářů a dokumentaristů Sosnarová od roku 2002 uvádí, že se přestěhovala za dcerou Janou na Západ a z hrůzy před možným zavlčením zpět do Ruska odmítla navždy překročit hranice ČR a hovořit o minulosti.

Dne 29. listopadu 2018, půl roku poté, co ji Poslanecká sněmovna navrhla na medaili Za hrdinství, převzala Věra Sosnarová Cenu hejtmana Jihomoravského kraje za *dílo, činnost nebo oblast jednání, které významným způsobem reprezentuje Jihomoravský kraj a přispívá k jeho věhlasu a dobrému jménu.*⁵⁷

Závěr

Jakým způsobem se dostala Věra Sosnarová na sovětské území, zda šla společně se sestrou, zda s nimi

49 Rodný list Igora Kučejeva v pozůstalosti rodiny.

50 Sestra Josefa Šímy (10. 8. 1893 – 28. 6. 1965) shodného jména a podobného stáří jako matka Sosnarové.

51 SOA Znojmo, f. Okresní národní výbor Znojmo (dále jen Z/ONV), k. 1226, sign. 606/1-M/3/64, vyjádření MV – správa pasů a víz z 10. 1. 1964.

52 Tamtéž, dopis V. Sosnarové JZD Podyjí z 8. 11. 1963.

53 SOA Znojmo, f. JZD Nový Šaldorf, kniha 2, inv. č. 2, zápisy ze schůzí představenstva z 5. 12. 1963, 19. 12. 1963 a 22. 10. 1964.

54 Ze vzpomínek bývalých zaměstnanců JZD Podyjí, které sesbírala kronikářka obce Nový Šaldorf Marta Stehlíková.

55 SOA Znojmo, f. Z/ONV, k. 1137 a 1226, sign. 606/1-M/3/64, Věra Mělká.

56 ABS, f. Objektové svazky, OBŽ-11531 BN „Cesta“ a OBŽ-11529 BN „Emigrace“.

57 Webový portál Jihomoravského kraje – viz <https://m.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=378230&TypeID=2> (citováno k 9. 5. 2019).

Cestovní doklad, na jehož základě se Věra Sosnarová vrátila v roce 1964 do Československa
Foto: SOA Znojmo

vůbec odjela matka a kde pobývala do 4. května 1946, zůstává otázkou. Na základě výše uvedené zaměstnanecké karty Nějvo-Šajtanského metalurgického závodu, potvrzení Státního archivu Sverdlovské oblasti,

pracovní knížky Nižně-Tagilského závodu na výrobu topných zařízení a registru zaměstnanců podniku Sojzasbest je zřejmé, že Věra Sosnarová v době pobytu v SSSR nebyla vězeňkyní Gulagu na Sibiři, nýbrž

civilní dělnicí na Uralu. Na civilní charakter repatriace, pobytu a práce Sosnarové poukazuje i skutečnost, že zmíněný Nějvo-Šajtanský metalurgický závod, kde pracovala první rok pobytu v SSSR, se nachází v místě rodiště a bydliště matky Sosnarové, ve kterém sama ve dvacátých letech před odjezdem do Československa pracovala. Je krajně nepravděpodobné, že by sovětské bezpečnostní orgány Věru Sosnarovou odsoudily k nuceným pracím či vyhnání do místa původního bydliště její matky. Rovněž výnos Prezidia nejvyššího sovětu SSSR *O státních pracovních zálohách SSSR*, na jehož základě Sosnarová absolvovala školní kurz, se nevztahoval na internované osoby. Nehledě na absenci rozsudku, rehabilitace, propustky z tábora, karty vězně apod. v ruských archivech či osobním archivu Věry Sosnarové – doklady běžně přítomné u propuštěných Čechoslováků z Gulagu.

S největší pravděpodobností dívky stihl osud milionů lidí, kteří se v důsledku druhé světové války stali v Československu dobrovolně či nedobrovolně součástí uprchlických vln a populačních transferů. K přesídlení do SSSR se jen z Československa přihlásilo více než 12 tisíc lidí, mnozí z nich s vidinou lepší budoucnosti, pod vlivem komunistické propagandy či prožitých válečných hrůz a chudoby.⁵⁸ Kromě toho v poválečných měsících registrovaly sovětské úřady na československém území 40 655 sovětských občanů určených k repatriaci.⁵⁹ Do jedné z těchto statistik pravděpodobně patří i Věra Sosnarová se sestrou a možná i matkou. Stejně jako všichni ostatní navrátilci do SSSR, kterých bylo více než pět milionů (zejména válečných zajatců a totálně nasazených civilistů), musely i ony projít speciální prověrkou ve filtračně-prověřovacích střediscích. Nejprve byli repatrianti soustředěni v táborech na osvobozeném území.

58 DVORÁK, Jan - FORMÁNEK, Jaroslav - HRADILEK, Adam: *Čechoslováci v Gulagu*. Česká televize – ÚSTR, Praha 2017, s. 202.
59 Jednalo se o 6 423 osvobozených válečných zajatců, zbývajících 34 232 osob byli civilisté, zejména totálně nasazení, ale i osoby z řad

Následně byli převezeni do táborů v hraničních oblastech SSSR, kde prověrka probíhala. Dle vnitřního nařízení NKVD z února 1945 měla prověrka žen s dětmi a starců trvat pouze pět a všech ostatních deset dní, ve skutečnosti to však byla i řada měsíců. Na jejím základě byli repatrianti dál rozmísťováni na sovětském území. K 1. březnu 1946 jich bylo okolo 1,6 milionu mobilizováno do armády, přes 300 tisíc (260 000 sovětských zajatců a 60 000 civilistů) odesláno do táborů nucených prací (zejména Gulagu), 600 tisíc do pracovních jednotek Národního komisařiátu obrany, téměř 300 tisíc se stále nacházelo ve sběrných a tranzitních táborech, 90 tisíc pracovalo u vojenských posádek za hranicemi SSSR a 2,4 milionu osob (ne celá polovina repatriantů) již bylo odesláno na místo předchozího bydliště.⁶⁰ Takto se s největší pravděpodobností dostala do matčina rodiště na Uralu i Věra Sosnarová.

Na základě výše uvedených zjištění je jasné, že prakticky nic z toho, co o Věře Sosnarové na veřejnosti od první reportáže TV Nova v roce 2002 zaznělo, se nezakládá na pravdě. Desítky rozhovorů, které poskytla médiím, i besedy s ní pořádané jsou protkány výroky, jež odporují historickému poznání represí v Sovětském svazu i skutečným životním peripetiím Věry Sosnarové a její rodiny. Například starší sestra Tamara se po válce neodstěhovala do Belgie, ale zemřela v důsledku věznění a nucených prací v Československu. Syn mladší sestry Emilie, narozený v SSSR,

nevzešel ze znásilnění v tábore, ale z manželství uzavřeného na svobodě v Nižním Tagilu. Emilie se nikdy neodstěhovala z České republiky na Západ ze strachu před opakovaným únosem na Sibiř, ale žila s manželem v Brně až do své smrti v roce 2013. Podobně smyšlená jsou tvrzení Věry Sosnarové o Gulagu: tamní vězni zažívali obrovské utrpení, ale nebyli upalováni po stovkách ve stodolách ani nebyli tráveni jedem, zabijeni za nesplnění normy či vystavováni sexuálnímu násilí v takové míře a formě, jak paní Sosnarová sugestivně líčí, atd.

Zatímco se Věra Sosnarová a její příbuzní žijící v České republice od-

mítli k případu vyjadřovat, rodina syna Emilie Igora Kučejeva, žijící v zahraničí, byla ochotna přispět k poznání rodinné minulosti poskytnutím dokumentů a svědectví. Vyplývá z nich například to, že v roce 2008, půl roku před úmrtím Igora Kučejeva, zamítl Magistrát města Brna jeho žádost o vystavení osvědčení o státním občanství České republiky. V třístránkovém odůvodnění se mj. uvádí skutečnost, že jeho matka Emilie přijetím německého občanství dne 13. listopadu 1940 ztratila čs. občanství a osvědčení jí vystavené po návratu ze SSSR v roce 1964 je neplatné.⁶¹ V případě Věry Sosnarové úředníci v této věci chybovali i 20. ledna 2004, kdy Krajský úřad Jihomoravského kraje vydal potvrzení o jejím státním občanství, které mj. obsahuje tvrzení, že: *Kontinuita státního občanství paní Sosnarové nebyla přerušena ani v období let 1945 až 1964.*⁶²

Jak skutečně prožila léta v Sovětském svazu, jak se podařilo matce uniknout československé spravedlnosti a zda ji dohnala ta sovětská, dnes ví jen sama Věra Sosnarová. Je však zřejmé, že její život nebyl poznamenán sovětskými politickými represemi, jak píše poslanci v návrhu na medaili Za hrdinství, ale zejména obtížnými poměry rozvrácené rodiny, která za první republiky žila na okraji společnosti a za války vsadila na kolaboraci s nacisty. Nezbyvá tedy než souhlasit s deset let starým výrokiem Vladimíra Bystrova, že popularizace této ženy je políčkem skutečným obětem politických represí v Sovětském svazu.

Věra Sosnarová na besedě v Oldřiši v dubnu 2018
Foto: Jiří Jiráň

meziválečné emigrace. Jednalo se 8 086 mužů, 16 684 žen, 9 462 dětí. V Československu mohlo zůstat 1 878 sovětských žen, které se zde vdaly. Naopak okolo 600 dětí, označených za sirotky sovětského původu, bylo repatriováno do SSSR. Viz POLJAN, Pavel: *Žertvy dvou diktatur*. ROSPEN, Moskva 2002, s. 442, 489.

60 VERTILECKAJA, Elena: *Repatrianty v Sverdlovskoj oblasti v 1943–načale 1950-ch g.* (disertační práce). Uralskij gosudarstvennyj universitet im. A. M. Gorkogo, Jekatěrinburg 2004, s. 45–46.

61 Zamítnutí občanství ČR Igora Kučejeva, Magistrát města Brna, 31. 10. 2007, v pozůstalosti rodiny.

62 ABS, Dokumentační spisy Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu P ČR, spis UDV-60/VVK-95, Věra Sosnarová, potvrzení Krajského úřadu Jihomoravského kraje, 20. 1. 2004.